

Η ιστορία της πόλης της Αθήνας είναι άμεσα συνδεδεμένη με την αρχαία θεά Αθηνά, της οποίας φέρει το όνομα. Η πίστη σε αυτήν έσβησε αλλά το όνομά της παρέμεινε. Η παρουσία της ως όνομα, ως παράδοση και ως καλλιτεχνική παράσταση είναι παντού και φυσικά κυριαρχεί στο κέντρο της πόλης που από την αρχαιότητα είναι η Ακρόπολη, το ιερό με την εξαιρετική ακτινοβολία στον αρχαίο κόσμο.

Η θεά Αθηνά λατρευόταν σε ολόκληρη την Αττική. Ο Πausανίας γράφει:

“... Και η υπόλοιπη Αθήνα, καθώς και ολόκληρη η Αττική είναι εξ ίσου καθιερωμένη στην Αθηνά, γιατί και όσοι δήμοι λατρεύουν άλλους θεούς δεν τιμούν λιγώτερο την Αθηνά.” (Αττικά, 26, 6). Οι αρχαίοι Αθηναίοι πίστευαν ότι η θεά προστάτευε την πόλη-κράτος, και εφρόντιζε για τη δύναμη και την ευημερία του. Της αφιέρωσαν πάρα πολλά αγάλματα προβάλλοντας διαφορετικές ιδιότητες που πίστευαν ότι είχε. Καθιέρωσαν επίσης μία λαμπρή γιορτή γι’ αυτήν, τα Παναθήναια.

Η Αθηνά σύμφωνα με τους πανάρχαιους μύθους προστάτευε πάντοτε τους ήρωες, όπως τον Ηρακλή, τον Περσέα, τον Αχιλλέα, τον Οδυσσέα και τους συμπαραστεκόταν στους αγώνες τους. Συνταίριαζε τη δύναμη του πατέρα της, του Δία, με την εξυπνάδα και τη φρόνηση της μητέρας της, της Μήτιδας. Προστάτευε ό,τι είχε σχέση με τον πολιτισμό, τη σοφία, τις τέχνες, καλές και εφαρμοσμένες, την φιλοσοφική σκέψη αλλά και την πολεμική τέχνη. Στην Αθήνα η πίστη στην ευγενική αλλά και ισχυρή παρουσία της θεάς επηρέαζε τη δημόσια και την ιδιωτική ζωή των κατοίκων της, σε όλη την αρχαϊκή και την κλασική περίοδο.

Κείμενο, επιμέλεια: Κορνηλία Χατζησλάνη

Σχέδια: Μ. Κορρές, Ι. Μπενέκου, Μ. Cox • Φωτογραφία: Σ. Μαυρομμάτης

Καλλιτεχνική επιμέλεια / σελιδοποίηση: AltSys

Το φυλλάδιο αυτό έγινε με την βοήθεια του επιστημονικού προσωπικού της πρώτης Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και της Επιτροπής Συντηρήσεως Μνημείων Ακροπόλεως.

Χρησιμοποιήθηκαν παραθέματα από μεταφράσεις του Ν. Παπαχατζή.

Η εκτύπωση του φυλλαδίου έγινε με τη χορηγία της Ενώσεως Φίλων της Ακροπόλεως.

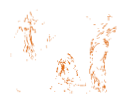

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Α' ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

© Εφορεία Αρχαιοτήτων Ακροπόλεως - Εκπαιδευτικά Προγράμματα, Αθήνα 1997
ISBN: 960-214-756-3

ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΣΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗ ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗ ΘΕΑ ΑΘΗΝΑ

ΑΘΗΝΑ ΝΙΚΗ

Πριν από την είσοδο στα Προπύλαια, δεξιά, πάνω σε προμαχώνα υψώνεται ο μικρός ιωνικός ναός της Αθηνάς Νίκης ο οποίος κτίσθηκε γύρω στο 425 π.Χ., ίσως από τον αρχιτέκτονα Καλλικράτη. Αργότερα ήταν γνωστός ως ναός της Απτέρου Νίκης και την αιτία μας την αναφέρει ο αρχαίος περιηγητής Πausanίας (2ος αιώνας μ.Χ.): “*Η έννοια που έχει ... η λεγόμενη άπτερος Νίκη για τους Αθηναίους ... είναι ότι θα μένει πάντοτε μαζί τους εφ’ όσον δεν έχει φτερά ...*” (Λακωνικά, 15,7). Στην πραγματικότητα το λατρευτικό αυτό άγαλμα δεν είχε φτερά διότι απεικόνιζε τη θεά Αθηνά που έδινε τη νίκη και όχι την προσωποποιημένη έννοια της Νίκης η οποία παριστάνεται πάντοτε φτερωτή.

Το λατρευτικό άγαλμα της θεάς δεν σώθηκε. Ήταν ένα ξόανο (ξύλινο άγαλμα) που κρατούσε σύμφωνα με τον περιηγητή Ηλιόδωρο (2ος αιώνας π.Χ.) στο δεξί χέρι ένα ρόδι (σύμβολο της ειρήνης) και στο αριστερό ένα κράνος (σύμβολο του πολέμου).

Τα ξόανα ήταν τα πιο παλιά και κατά συνέπεια άτεχνα αγάλματα. Παράλληλα ήταν τα περισσότερο σεβαστά, καθώς σχετιζόνταν άμεσα με τη λατρεία. Ήταν χρωματισμένα και μπορούσαν να συμπληρώνονται με ένθετα μεταλλικά στοιχεία και με ρούχα.

Το κτήριο ήταν χτισμένο ψηλά επάνω στον προμαχώνα του τείχους. Περιμετρικά είχε ένα μαρμάρινο *θωράκιο* (στηθαίο), που ήταν διακοσμημένο με ανάγλυφες μορφές Νίκης, που αναγνωρίζονται από τα φτερά τους, και Αθηνάς, που φέρει τα χαρακτηριστικά αντικείμενα-σύμβολα. Τμήματα του θωρακίου, όπως αυτό του σχεδίου μας, σώζονται στο Μουσείο Ακροπόλεως.

Ι. Μπενέκου

Ανάγλυφο αρ. 989,
Μουσείο της Ακροπόλεως.
Υλικό: μάρμαρο. Ύψος: 1,055.

Ψάξε στο Μουσείο να βρεις τμήματα του θωρακίου και προσπάθησε να ξεχωρίσεις τη μορφή της Αθηνάς από τη μορφή της Νίκης.

ΑΘΗΝΑ ΠΡΟΜΑΧΟΣ

Μόλις περνούσε ο αρχαίος επισκέπτης τα Προπύλαια, έβλεπε απέναντί του το κολοσιαίο άγαλμα της Αθηνάς Προμάχου. Ο σημερινός επισκέπτης βλέπει μόνο τα θεμέλια και κομμάτια από την επίστεψη του μαρμάρινου βάθρου του αγάλματος.

Το άγαλμα της Προμάχου απαθανάτιζε τη μεγάλη νίκη των Αθηναίων στον Μαραθώνα. Η θεά εδώ είχε πολεμικό χαρακτήρα και εμφάνιση πάνοπλου πολεμιστή που φοράει κράνος και κρατάει ασπίδα και δόρυ. Το άγαλμα είχε ύψος συνολικά έντεκα περίπου μέτρα και ήταν κατασκευασμένο από ορείχαλκο.

Για το σπουδαίο αυτό έργο του Φειδία, που έγινε μεταξύ 460 και 450 π.Χ., έχουμε την περιγραφή του Πausanίας: “... υπάρχουν και δύο (έργα) που τα ανέθεσαν οι Αθηναίοι από τη δεκάτη δύο πολεμικών νικών τους, ένα χάλκινο άγαλμα της Αθηνάς από τους Μήδους που είχαν αποβιβασθεί στο Μαραθώνα, έργο του Φειδία· η παράσταση της μάχης των Λαπιθών κατά των Κενταύρων ... υπάρχει πάνω στην ασπίδα ... η αιχμή του δόρατος της Αθηνάς αυτής και ο λόφος του κράνους της είναι ορατά, όταν πλησιάζει κανείς (στον Πειραιά) πλέοντας από το Σούνιο.” (Αττικά, 28,2)

Στην αναπαράσταση της εικόνας μας βλέπουμε πως η Πρόμαχος περιστοιχιζόταν από διάφορα λάφυρα και άλλα μικρότερα αναθήματα. Η Αθηνά Πρόμαχος μεταφέρθηκε τον 7ο αιώνα μ.Χ. στην Κωνσταντινούπολη και καταστράφηκε το 1204 μ.Χ.

Η μορφή της πάνοπλης Αθηνάς, ως πολεμικής θεάς, εικονίζεται πάντοτε στη μία πλευρά των Παναθηναϊκών αμφορέων.

Στην Αθήνα σήμερα υπάρχουν θαυμάσια νεώτερα αγάλματα της Αθηνάς στην Ακαδημία και στο Πεδίο του Άρεως. Παρατήρησέ τα και σύγκρινέ τα με το χαμένο σήμερα άγαλμα της Προμάχου.

Σχεδιαστική αποκατάσταση του
G. P. Stevens.

ΑΘΗΝΑ ΥΓΕΙΑ

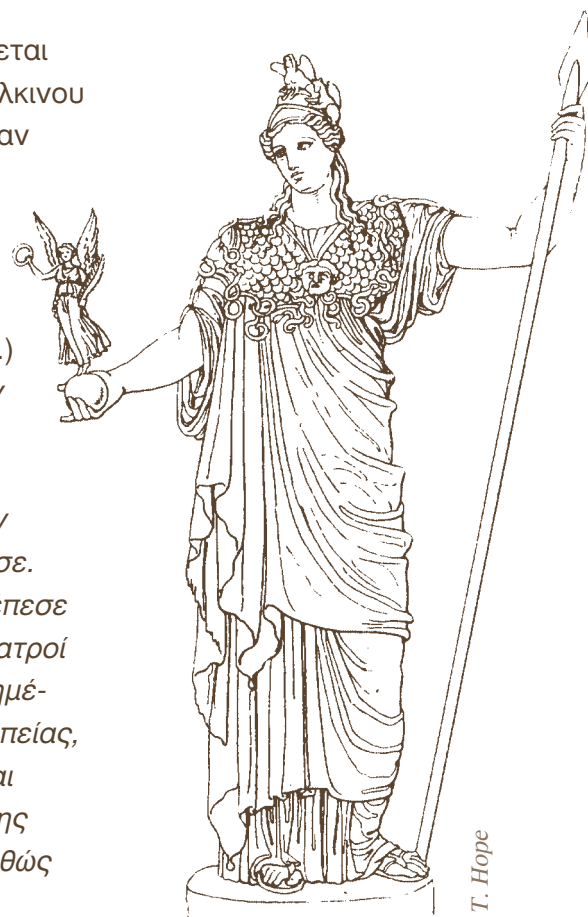

Ευθύς μετά τη δίοδο από τα Προπύλαια, δεξιά, σώζεται στη θέση του ένας βωμός και το βάθρο ενός ορειχάλκινου αγάλματος το οποίο, σύμφωνα με την επιγραφή, ήταν αφιερωμένο στην θεά Αθηνά Υγεία, η οποία χάριζε στους θνητούς την υγεία, προστάτευε τους ασθενείς και διευκόλυνε τη θεραπεία τους.

Σχετικά ο αρχαίος συγγραφέας Πλούταρχος (1ος αιώνας μ.Χ.) μας πληροφορεί: *“Τα Προπύλαια της Ακροπόλεως εκτίσθηκαν σε μία πενταετία με αρχιτέκτονα τον Μνησικλή· κάποιο δε τυχαίο και θαυμαστό περιστατικό, το οποίο συνέβη κατά τη διάρκεια της οικοδομής, απέδειξε ότι η θεά όχι μόνο δεν ήταν δυσαρεστημένη, αλλά συνεργαζόταν για το έργο και βοηθούσε. Ο πιο εργατικός και ο πιο πρόθυμος εργάτης γλύστηρησε και έπεσε από ύψος, βρισκόταν δε σε πολύ κακή κατάσταση, ώστε οι γιατροί τον είχαν αποφασίσει. Ενώ ο Περικλής ήταν πολύ στενοχωρημένος, έρχεται στο όνειρό του η θεά και δίνει μια συνταγή θεραπείας, την οποία εφαρμόζοντας ο Περικλής εθεράπευσε γρήγορα και εύκολα τον άνθρωπο. Γι’ αυτό και έστησαν χάλκινο άγαλμα της Υγείας Αθηνάς στην Ακρόπολη, κοντά στο βωμό, ο οποίος καθώς λένε, υπήρχε και προηγουμένως.”* (Περικλής, XIII)

Το άγαλμα το είχε κατασκευάσει ο αρχαίος γλύπτης Πύρρος. Ο τύπος του δεν είναι γνωστός, υπάρχουν όμως ορισμένες υποθέσεις για τη μορφή του, όπως αυτή της εικόνας μας.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ο βωμός είχε στηθεί πριν από το άγαλμα. Στην πραγματικότητα ο βωμός ήταν το απαραίτητο στοιχείο για τη λατρεία, ενώ ο ναός και το άγαλμα μπορούσαν και να μην υπάρχουν.

T. Hope

Αθηνά Hope/Farneze.
Ρωμαϊκό αντίγραφο στο Μουσείο της Νεαπόλεως. Υλικό: μάρμαρο.
Ύψος: 2,24 μ.

Παρατήρησε καλά το αρχαίο βάθρο του αγάλματος. Διάβασε την επιγραφή και αντίγραψέ την.

ΑΘΗΝΑ ΛΗΜΝΙΑ

Ένα ορειχάλκινο άγαλμα της Αθηνάς, γνωστής με το όνομα Λημνία, θαυμάζοταν πολύ κατά την αρχαιότητα. Η ακριβής θέση του δεν είναι γνωστή· πιθανότατα ήταν στημένο σε μαρμαρίνη βάση αμέσως μετά τα Προπύλαια, μπαίνοντας αριστερά. Το άγαλμα το είδε στην Ακρόπολη ο Πausανίας, κοντά σε ένα άλλο του Περικλή.

Ήταν έργο του Φειδία και μάλιστα από τα παλαιότερα. Τον τύπο του τον γνωρίζουμε από μαρμαρίνα αντίγραφα. Η θεά παριστανόταν όρθια. Με το αριστερό της χέρι στηριζόταν στο δόρυ ενώ με το δεξί της κρατούσε την περικεφαλαία της ή, σύμφωνα με άλλους ερευνητές, μία κουκουβάγια. Διάφορα αρχαία κείμενα αναφέρονται στην εξαιρετική ομορφιά του αγάλματος, του ωραιότερου όπως λένε έργου του μεγάλου καλλιτέχνη. Το όνομα Λημνία οφείλεται στο ότι ήταν αφιέρωμα των Αθηναίων κληρούχων δηλαδή Αθηναίων πολιτών που μετανάστευσαν και εγκαταστάθηκαν κατά τα μέσα του 5ου αιώνα π.Χ. στο νησί Λήμνο.

Η θεά φορούσε πάνω από τον πέπλο την αιγίδα με το γοργόνειο. Αιγίδα αποκαλούμε ένα είδος θώρακα σκεπασμένου με δέρμα κατσίκας (αιγός) που είχε κατά το μύθο θαυμαστές ιδιότητες προστασίας. Οι αρχαίοι καλλιτέχνες απεικονίζουν την αιγίδα της θεάς με φίδια γύρω γύρω. Γοργόνειο είναι το αποτροπαϊκό κεφάλι της Γοργώς Μέδουσας, την οποία σκότωσε ο Περσέας με την καθοδήγηση της Αθηνάς. Το γοργόνειο, που όπως πίστευαν πέτρωνε και ‘απέτρεπε’ (έδιωχνε) όποιον το αντίκρυζε, στολίζει σχεδόν πάντοτε την αιγίδα και καμιά φορά και την ασπίδα της θεάς.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό αντικείμενο-σύμβολο της Αθηνάς, είναι η κουκουβάγια, σύμβολο της σοφίας. Η αρχαία ονομασία της, γλαύξ, προέρχεται από το ρήμα γλαύσσω που σημαίνει λάμπω. Αθηνά και γλαύξ αρχικά ταυτίστηκαν διότι είχαν λαμπερά μάτια (γλαυκώπιδες Αθηνά).

I. Μπενέκου

Το αντίγραφο της κεφαλής σώζεται στο Μουσείο της Μπολόνιας και του κορμού στο Μουσείο της Δρέσδης.
Υλικό: μάρμαρο. Ύψος: 2,0 μ.

Ξέρεις σε ποιά άλλα μέρη της Ελλάδος έχουμε Ιερά και ναούς της Αθηνάς;

ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗ

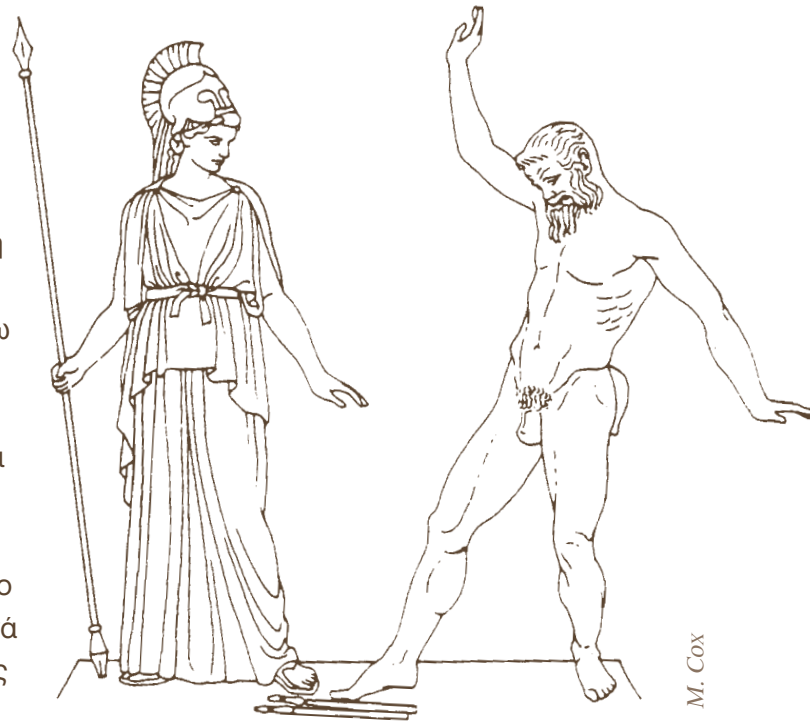
ΣΥΜΠΛΕΓΜΑ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΙ ΜΑΡΣΥΑ

Ανεβαίνοντας ο αρχαίος επισκέπτης το δρόμο από τα Προπύλαια προς τον Παρθενώνα έβλεπε δεξιά και αριστερά του διάφορα αφιερώματα. Ανάμεσά τους ξεχώριζε για το μέγεθος και την τέχνη του το σύμπλεγμα της Αθηνάς και του Μαρσύα. Σήμερα στη θέση αυτή δεν βλέπει κανείς παρά ένα λάξευμα στο βράχο, αμφίβολο κι αυτό. Ωστόσο υπάρχουν αρκετές πληροφορίες αρχαίων συγγραφέων για το σπουδαίο αυτό έργο καθώς και αντίγραφα των δύο αγαλμάτων που έγιναν στα ρωμαϊκά χρόνια. Τα δύο αγάλματα μαζί απεικονίστηκαν ανάγλυφα σε έναν μαρμάρινο κρατήρα του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου.

Ο σχετικός μύθος λέει ότι η Αθηνά πρώτη κατασκεύασε μουσικούς αυλούς αλλά τους πέταξε όταν κατάλαβε ότι το φύσημα, κατά το παίξιμό τους, παραμόρφωνε το πρόσωπό της. Ο σάτυρος Μαρσύας γοητευμένος από τον ήχο του νέου μουσικού οργάνου όρμησε να πάρει από τη γη τους αυλούς. Τη σκηνή ακριβώς αυτή παρέστησε ο διάσημος γλύπτης Μύρων με δύο μεγάλα ορειχάλκινα αγάλματα που έγιναν γύρω στα μέσα του 5ου π.Χ. αιώνα. Η Αθηνά φοράει περικεφαλαία και κρατάει δόρυ. Ο σάτυρος Μαρσύας κάνει ένα πισωπάτημα καθώς κοιτάζει με επιθυμία τους αυλούς στο έδαφος.

Οι αυλοί είναι το πιο σημαντικό πνευστό όργανο της Αρχαίας Ελλάδος. Με το μύθο αυτό η Αθηνά συνδέεται με τη μουσική, που σύμφωνα με τους Αρχαίους ήταν απαραίτητο στοιχείο κάθε πνευματικής, καλλιτεχνικής και κοινωνικής δραστηριότητας.

M. Cox

Το αντίγραφο της Αθηνάς σώζεται στο Μουσείο της Φρανκφούρτης. (Υλικό: μάρμαρο, Ύψος: 1,73μ.) και του Μαρσύα στο Μουσείο του Λατερανού στη Ρώμη (Υλικό: μάρμαρο, Ύψος: 1,59 μ.)

Μουσικοί με αυλούς και κιθάρες συμμετείχαν στην πομπή των Παναθηναίων. Προσπάθησε να τους βρει στο Μουσείο Ακροπόλεως.

ΑΘΗΝΑ ΕΡΓΑΝΗ

Προχωρώντας λίγο πιο πάνω, ο επισκέπτης συναντούσε το Ιερό της Αθηνάς Εργάνης πιθανόν κοντά στην βορειοδυτική γωνία του Παρθενώνα. Σήμερα δεν γνωρίζουμε τη μορφή και την ακριβή θέση του Ιερού, ούτε τον τύπο του αγάλματος ούτε καν από τι υλικό ήταν κατασκευασμένο.

Οι Αθηναίοι πρώτοι έθεσαν υπό την προστασία της Αθηνάς κάθε τέχνη και μαζί κάθε τεχνίτη που δουλεύει με το χέρι και με το μυαλό. Η Αθηνά δίδαξε στους ανθρώπους το όργωμα, το δάμασμα του αλόγου, τους βοήθησε να κατασκευάσουν το πλοίο των Αργοναυτών, την Αργώ, τους καθοδήγησε πώς να κατασκευάσουν τον Δούρειο Ίππο για να καταλάβουν την Τροία.

Η Αθηνά ως Εργάνη μαζί με τον Ήφαιστο προστατεύει όλες τις συντεχνίες: πηλοπλάστες, αγγειοπλάστες, ζωγράφους αγγείων, λιθουργούς, ξυλογλύπτες, μεταλλοτεχνίτες κ.ά.

Η Αθηνά θεωρείται επίσης η θεά της υφαντουργίας, γι' αυτό συχνά κρατάει αδράχτι, όπως φαίνεται στο σχέδιο. Σύμφωνα με το μύθο, αυτή δίδαξε την υφαντική τέχνη στους ανθρώπους. Μία περίφημη υφάντρα, η Αράχνη, καυχήθηκε ότι είναι ανώτερη από τη θεά στην υφαντική και την προκάλεσε να συναγωνισθούν.

Η Αθηνά ύφανε σκηνές από τη διαμάχη της με τον Ποσειδώνα στην Ακρόπολη για την κυριαρχία της Αθήνας, και η Αράχνη σκηνές από τη ζωή και τους έρωτες των θεών. Οργισμένη η Θεά τη μεταμόρφωσε στο γνωστό έντομο, την αράχνη, που δεν παύει να υφαίνει.

Παράσταση της Αθηνάς Εργάνης στο πήλινο πλακίδιο, αρ. 13055, του Μουσείου της Ακροπόλεως. Ύψος: 0,218 μ.

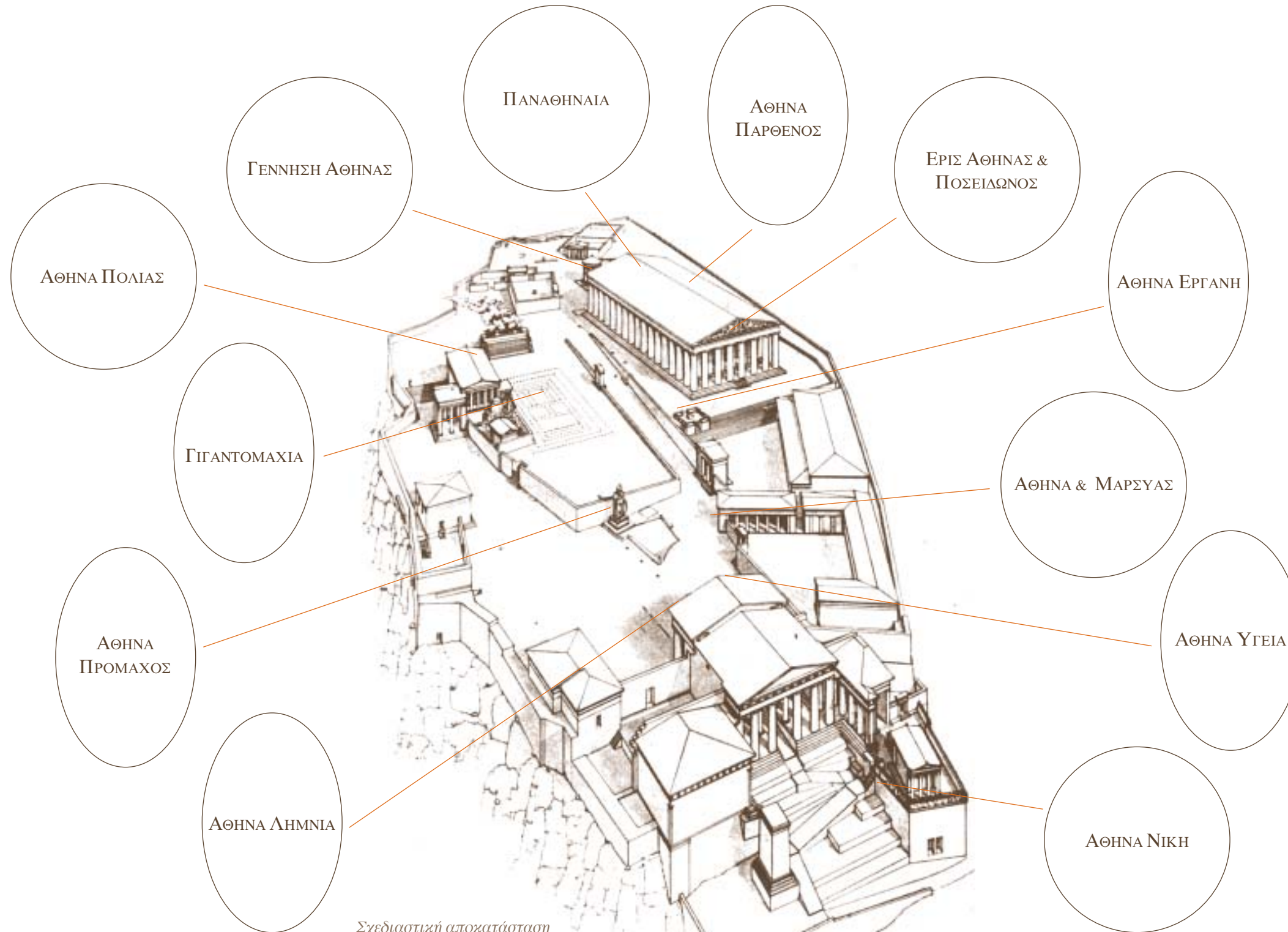
Σχεδίασε τον πέπλο που θα προσέφερες στη θεά με σκηνές που θα επιλέξεις εσύ. Μην ξεχνάς ότι στον Παναθηναϊκό πέπλο ήταν υφασμένη η Γιγαντομαχία.

Ι. Μπενέκου

ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΣΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗ ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗ ΘΕΑ ΑΘΗΝΑ

Τοποθέτησε μόνος σου τα σχέδια των αγαλμάτων της θεάς Αθηνάς στο χώρο που ήταν στημένα κατά την αρχαιότητα.

ΑΘΗΝΑ ΠΟΛΙΑΣ

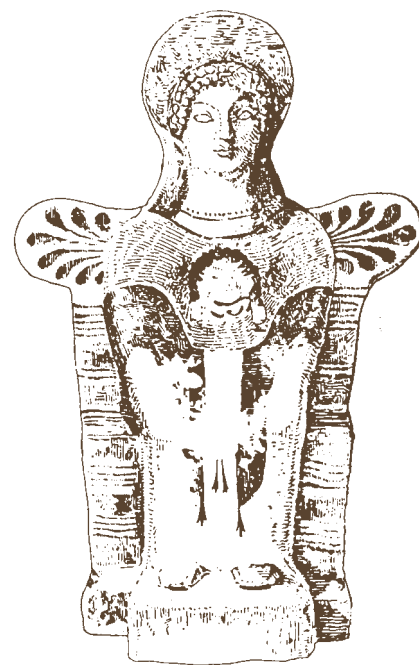

Το δεύτερο σε σημασία κτήριο πάνω στην Ακρόπολη είναι ο ιωνικός ναός του Ερεχθείου, κτισμένος μεταξύ 421 και 406 π.Χ., στο κύριο διαμέρισμα του οποίου στεγαζόταν το πανάρχαιο άγαλμα της θεάς Αθηνάς, το “Διιπετές Ξόανο”.

Ο Πausανίας γράφει σχετικά: “Το αντικείμενο που από όλους γενικά θεωρήθηκε ως το αγιώτατο, πολλά χρόνια προτού από τους δήμους γίνει ο συνοικισμός των Αθηνών, είναι το άγαλμα της Αθηνάς που βρίσκεται στην τώρα ονομαζόμενη ακρόπολη, τότε όμως πόλη. Για το άγαλμα αυτό υπάρχει η φήμη πως έπεσε από τον ουρανό.” (Αττικά, 26,6). Πριν χτισθεί το Ερέχθειο η λατρεία της θεάς και η φύλαξη του ξοάνου γινόταν στον Αρχαίο Ναό, τα λείψανα του οποίου σώζονται λίγο νοτιώτερα.

Εδώ η Αθηνά λατρευόταν ως Πολιάς, δηλαδή ως προστάτιδα της πόλης. Σε αυτήν προσφέρονταν οι σπουδαιότερες θυσίες στο “μέγα βωμό” μπροστά στο ναό. Το άγαλμα ήταν ένα ξόανο που δεν έχει διασωθεί. Ο τύπος του δεν είναι γνωστός. Γνωρίζουμε όμως πως το έντυναν με ρούχα και φορούσε κοσμήματα. Κάθε χρόνο στην εορτή των Παναθηναίων του πρόσφεραν έναν νέο πέπλο ενώ κάθε τέσσερα, με εξαιρετική επισημότητα, έναν περίτεχνο και πολυτελή πέπλο. Σε μία άλλη γιορτή, τα “Πλυντήρια”, γυναίκες μετέφεραν το ξόανο με μυστική πομπή στη θάλασσα, όπου το έπλεναν.

Στο Ερέχθειο υπήρχαν και άλλα “ιερά τεκμήρια” (ιερά σημάδια) λατρείας. Σήμερα βλέπουμε τα σημάδια της αντιδικίας των δύο θεών για την κυριαρχία στην Αθήνα: μια ελιά στη θέση της αρχαίας, ιερής ελιάς και ένα φρέαρ (πηγάδι) στη θέση όπου χτύπησε η τρίαινα του Ποσειδώνα τον βράχο, στη βόρεια πρόσταση (είσοδο) του ναού. Εκεί, σύμφωνα με την παράδοση, βρισκόταν και ο “οικουρός όφις”, το ιερό φίδι της θεάς. Βλέπουμε επίσης τα λείψανα μιας μικρής στοάς, του Πανδροσείου, που έγινε προς τιμήν της Πανδρόσου, της πρώτης ιέρειας της θεάς και κόρης του Κέκροπα, του μυθικού γενάρχη των Αθηναίων.

Πήλινο ειδώλιο από την Ακρόπολη που πιστεύεται ότι απεικονίζει το ξόανο της Αθηνάς. Σήμερα σώζεται στο Μουσείο του Βερολίνου.

Πώς φαντάζεσαι εσύ το ξόανο; Σχεδιάσε το και πρόσφερε το το πέπλο που έφτιαξες.

Η ΓΙΓΑΝΤΟΜΑΧΙΑ

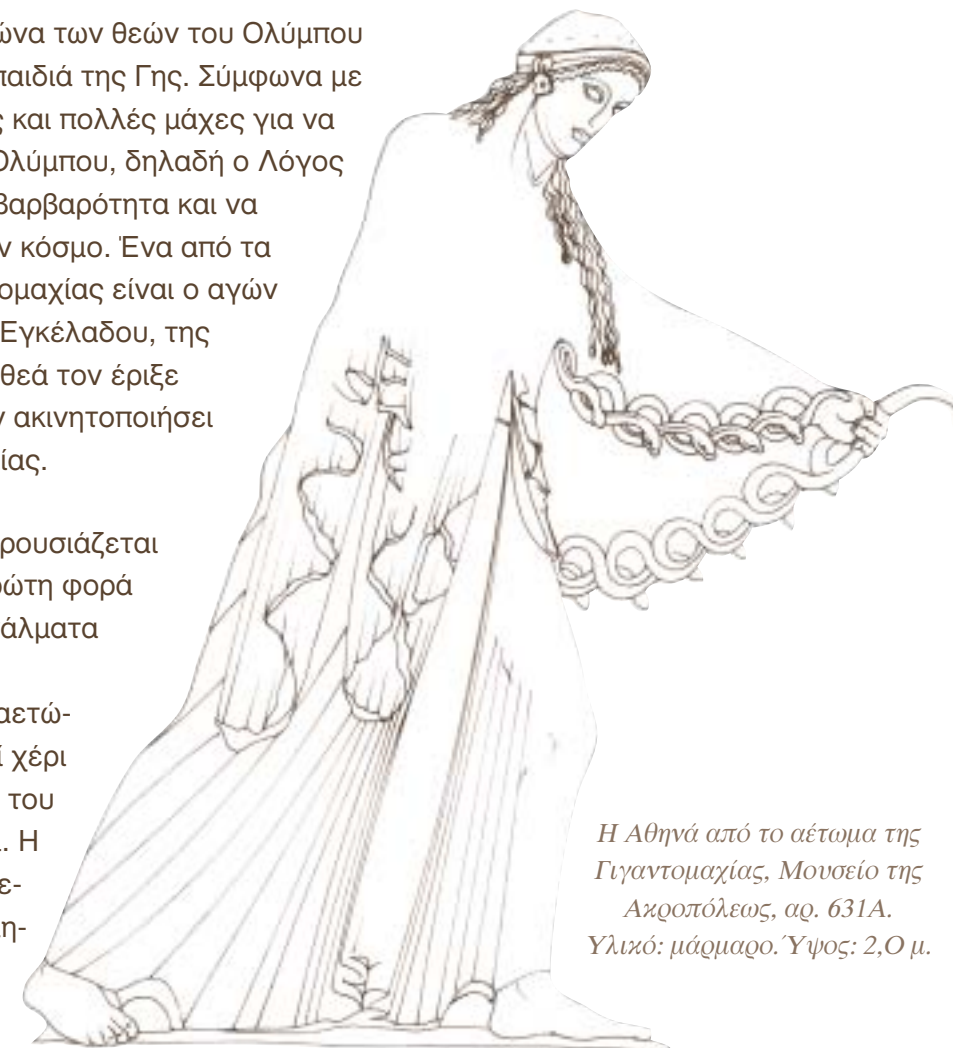
Η Γιγαντομαχία ήταν ένα πολύ αγαπημένο εικονογραφικό θέμα κατά την αρχαιότητα, ιδιαίτερα στην αρχιτεκτονική γλυπτική. Η Γιγαντομαχία ήταν το θέμα που ύφαιναν στον πέπλο τον οποίο πρόσφεραν στο λατρευτικό ξόανο κατά τα μεγάλα Παναθήναια. Ήταν το θέμα των μετοπών της Ανατολικής πλευράς του Παρθενώνα, του εσωτερικού της ασπίδας της Παρθένου, καθώς και του αετώματος του Αρχαίου Ναού, τμήματα του οποίου σώζονται σήμερα στο Μουσείο της Ακροπόλεως.

Γιγαντομαχία ονομάζουμε τον αγώνα των θεών του Ολύμπου εναντίον των Γιγάντων που ήταν παιδιά της Γης. Σύμφωνα με το μύθο χρειάστηκε πολύς χρόνος και πολλές μάχες για να επικρατήσουν τελικά οι Θεοί του Ολύμπου, δηλαδή ο Λόγος ενάντια στην άγρια φύση και στη βαρβαρότητα και να επικρατήσει η “Ολύμπια Τάξη” στον κόσμο. Ένα από τα γνωστότερα επεισόδια της Γιγαντομαχίας είναι ο αγών της Αθηνάς εναντίον του γίγαντα Εγκέλαδου, της προσωποποίησης των σεισμών. Η θεά τον έριξε τελικά στη θάλασσα και για να τον ακινητοποιήσει έριξε επάνω του το νησί της Σικελίας.

Στο αέτωμα του Αρχαίου Ναού παρουσιάζεται το θέμα της Γιγαντομαχίας. Για πρώτη φορά έχουμε ολόγλυφα, αετωματικά αγάλματα από μάρμαρο.

Η Αθηνά, σχεδόν στο κέντρο του αετώματος, ορμάει με το δόρυ στο δεξί χέρι προς τον Εγκέλαδο από τη μορφή του οποίου σώζεται μόνον το ένα πόδι. Η θεά προτείνει απειλητικά το αριστερό της χέρι που καλύπτεται ολόκληρο από την αιγίδα με τα φίδια.

Ψάξε να βρεις μέσα στο Μουσείο της Ακροπόλεως έργα που εικονίζουν τη θεά Αθηνά. Θα τα αναγνωρίσεις από τα σύμβολά της.

Η Αθηνά από το αέτωμα της Γιγαντομαχίας, Μουσείο της Ακροπόλεως, αρ. 631Α. Υλικό: μάρμαρο. Ύψος: 2,0 μ.

ΑΘΗΝΑ ΠΑΡΘΕΝΟΣ

Το πιο εντυπωσιακό άγαλμα της Αθηνάς στην Ακρόπολη ήταν το χρυσελεφάντινο άγαλμα του Φειδία μέσα στον σηκό του Παρθενώνα. Η θεά εδώ παριστανόταν πάλι πάνοπλη αλλά ειρηνική. Ήταν η θεά της σοφίας, αυτή που παραστέκει ποιητές, ρήτορες, φιλοσόφους και καλλιτέχνες.

Ο Πausanias μας δίνει μια καλή περιγραφή του αγάλματος: *“Το άγαλμα το ίδιο είναι καμωμένο από ελέφαντόδοντο και χρυσάφι. Στη μέση του κράνους του υπάρχει πλαστική εικόνα Σφίγγας ... και σε καθένα από τα πλάγια υπάρχουν γλυπτικές παραστάσεις γρυπών. Οι γρύπες (είναι) ... θηρία που μοιάζουν με λεοντάρια, έχουν όμως φτερά και ράμφος αετού... Το άγαλμα παριστάνει την Αθηνά όρθια, με χιτώνα μακρόν ως τα πόδια και με γλυπτική παράσταση της Μέδουσας από ελεφαντόδοντο στο στήθος· η θεά κρατάει και Νίκη, ύψους τεσσάρων περίπου πήχεων, ενώ με το άλλο χέρι βαστάει δόρυ· κοντά στα πόδια της βρίσκεται η ασπίδα και κοντά στο δόρυ ένα φίδι, το οποίο είναι ίσως ο Εριχθόνιος. Στο βάθρο του αγάλματος υπάρχει ανάγλυφη παράσταση της γέννησης της Πανδώρας.”* (Αττικά, 24, 5&7)

Από άλλες πηγές γνωρίζουμε ότι η ασπίδα της εξωτερικά είχε ανάγλυφη παράσταση Αμαζονομαχίας και εσωτερικά ζωγραφιστή παράσταση Γιγαντομαχίας. Τέλος στις παρυφές των σανδαλιών της υπήρχαν ανάγλυφες σκηνές Κενταυρομαχίας. Το βάρος του χρυσού του αγάλματος ήταν περίπου 1150 κιλά.

Το αριστούργημα αυτό της κλασικής περιόδου δεν έχει διασωθεί και είναι άγνωστο κάτω από ποιές συνθήκες καταστράφηκε. Μια ιδέα του αγάλματος, μας δίνει ένα μικρό μαρμάρινο αντίγραφο του στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Η ποιότητα του έργου θα πρέπει να ήταν εξαιρετική, όπως και η ενότητά του με την αρχιτεκτονική του μεγάλου ναού. Το άγαλμα έφθανε σε ύψος δεκατριών και μισό μέτρων περίπου από το δάπεδο, πατούσε σε μαρμαρίνη βάση και πλαισιωνόταν από μεγάλο αριθμό πολυτίμων αφιερωμάτων.

I. Μπενέζου

Αθηνά του Βαρβακείου, στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Υλικό: μάραμο. Ύψος: 1,045 μ.

Το πιο χαρακτηριστικό στοιχείο της Αθηνάς Παρθένου είναι η μοναδική περικεφαλαία της. Συμπλήρωσέ την με την φαντασία σου.

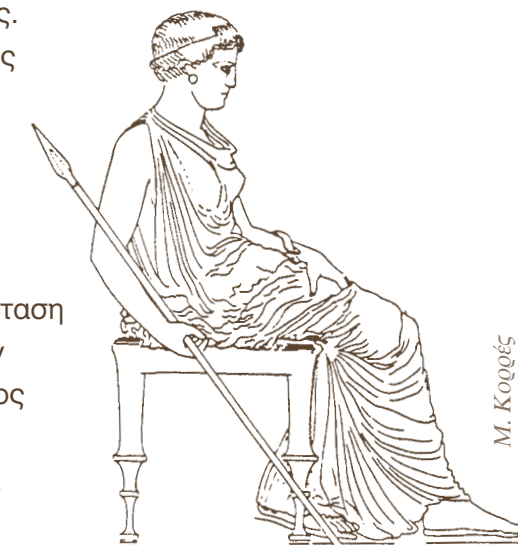
ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ, Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

ΠΑΡΘΕΝΩΝ - ΖΩΦΟΡΟΣ

Τα Παναθήναια ήταν η μεγαλύτερη γιορτή της αρχαίας Αθήνας. Γίνονταν κάθε χρόνο και πιο επίσημα κάθε τέσσερα χρόνια, για να τιμηθεί η θεά Αθηνά. Αποκορύφωμα ήταν η προσφορά του πέπλου σ' αυτήν. Περιελάμβαναν αγώνες αθλητικούς, ιππικούς, μουσικούς, ραψωδίας και άλλους. Στους νικητές προσέφεραν Παναθηναϊκούς Αμφορείς γεμάτους λάδι. Την τελευταία ημέρα της γιορτής γινόταν η μεγάλη πομπή των Παναθηναίων που ολοκληρωνόταν με την παράδοση του πέπλου με τον οποίο έντυναν το λατρευτικό ξόανο της θεάς στο Ερέχθειο.

Η ζωφόρος του Παρθενώνα είναι μία συνεχής ανάγλυφη παράσταση που περιέτρεχε το επάνω μέρος του κυρίως ναού, μέσα από την εξωτερική κιονοστοιχία. Είχε συνολικό μήκος 160 μέτρα και ύψος περίπου ένα μέτρο. Η σύνθεση περιελάμβανε 360 ανθρώπινες μορφές και 250 περίπου ζώα, κυρίως άλογα. Ομάδες ιππέων και αρμάτων που συναγωνίζονταν στο τρέξιμο καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος της πομπής. Ακολουθεί η πομπή της θυσίας, με τα ζώα και τις ομάδες των ηλικιωμένων θαλλοφόρων, που κρατούσαν κλαδιά ελιάς (θαλλούς), των σκαφηφόρων, των υδριαφόρων, των μουσικών και των ανδρικών και γυναικείων μορφών που φέρουν τα ιερά τελετουργικά σκεύη για τις προσφορές και τη θυσία. Στη μέση της ανατολικής πλευράς, επάνω από την είσοδο του ναού εικονίζεται η παράδοση του πέπλου. Αριστερά και δεξιά εικονίζονται καθιστοί οι δώδεκα θεοί. Δίπλα στη σκηνή του πέπλου κάθεται η Αθηνά. Στα γόνατά της κρατάει την αιγίδα και με το δεξί της χέρι το δόρυ. Σήμερα ένα μέρος της ζωφόρου έχει καταστραφεί, σημαντικά όμως τμήματά της βρίσκονται στο Βρετανικό Μουσείο, στο Μουσείο της Ακροπόλεως και στο Λούβρο.

M. Κορρές

Αναζήτησε και προσπάθησε να αναγνωρίσεις ομάδες της πομπής των Παναθηναίων στα τμήματα της ζωφόρου που σώζονται στο Μουσείο της Ακροπόλεως.

Η ομάδα των θεών στην ζωφόρο, σε αναπαράσταση. Ύψος: 1,03 μ.

M. Κορρές

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

ΠΑΡΘΕΝΩΝ - ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΑΕΤΩΜΑ

Δύο μύθοι σχετικοί με τη θεά Αθηνά έδωσαν τα θέματα στον Φειδία και τους συνεργάτες του για να δημιουργήσουν δύο σύνολα από αγάλματα εξαιρετικής ομορφιάς τα οποία κόσμησαν τα δύο τριγωνικά αετώματα του μεγάλου ναού της θεάς, του Παρθενώνα.

Το ανατολικό αέτωμα είχε σοβαρά αλλοιωθεί ήδη από τον 6ο μ.Χ. αιώνα. Έτσι δεν γνωρίζουμε πως ήταν ακριβώς το μεσαίο τμήμα της συνθέσεως.

Ο πανάρχαιος μύθος λέει ότι η θεά Αθηνά γεννήθηκε από το κεφάλι του Δία ο οποίος είχε καταπιεί τη μητέρα της Μήτιδα, θεά της σωφροσύνης. Όταν ήλθε η ώρα, ο Δίας πρόσταξε τον Ήφαιστο να του ανοίξει το κεφάλι με ένα τσεκούρι. Τότε ξεπετάχτηκε πάνοπλη η Αθηνά, παρουσία των άλλων θεών του Ολύμπου.

Την Αθηνά και τον ένθρονο Δία πλαισίωναν ο Ήφαιστος, η Ήρα, ο Διόνυσος, ο Ερμής, ο Ποσειδών, ο Απόλλων και άλλοι καθώς επίσης και η Ειλείθια, η θεά του τοκετού. Η αναγνώριση των αγαλμάτων δεν είναι πάντως βέβαιη. Η σκηνή της γέννησης της Αθηνάς χρονικά τοποθετείται στο ξημέρωμα καθώς πλαισιώνεται στα δύο άκρα του αετώματος από το άρμα του Ήλιου αριστερά, που ανατέλλει και της Σελήνης δεξιά, που δύει.

Στο Μουσείο της Ακροπόλεως βλέπει κανείς αναπαράσταση, σε μικρό μέγεθος, των δύο αετωμάτων. Υπάρχουν επίσης λίγα κομμάτια από τα πρωτότυπα αγάλματα, καθώς και από τα ανάγλυφα της ζωφόρου.

Στο Κέντρο Μελετών Ακροπόλεως μπορεί κανείς να δει γύφινα αντίγραφα του συνόλου του γλυπτού διακόσμου του Παρθενώνος, που σώζεται σήμερα κυρίως στο Βρετανικό Μουσείο στο Λονδίνο, στο Μουσείο της Ακροπόλεως και στο Μουσείο του Λούβρου στο Παρίσι.

Ι. Μπενέκου

Γιατί στην ιερότερη πλευρά του ναού, την Ανατολική, εικονίζεται η γέννηση της θεάς και όχι η διαμάχη της με τον Ποσειδώνα;

Η ΕΡΙΣ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΙ ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ

ΠΑΡΘΕΝΩΝ - ΔΥΤΙΚΟ ΑΕΤΩΜΑ

Ο δεύτερος μύθος, ο σχετικός με τη θεά Αθηνά απεικονιζόταν πάλι με περίτεχνα μαρμάρινα αγάλματα στο δυτικό αέτωμα του Παρθενώνα. Εδώ η σκηνή υποτίθεται ότι εξελίσσεται στην Ακρόπολη και είναι η “έρις”, η αντιδικία μεταξύ της Αθηνάς και του Ποσειδώνα για την κυριαρχία της Αττικής και την ανάληψη της προστασίας της. Κριτές ήσαν οι τοπικοί ήρωες, οι οποίοι παρακολούθησαν την προσφορά των θεικών δώρων και έδωσαν τη νίκη στην Αθηνά.

Το δυτικό αέτωμα διατηρήθηκε πολύ καλύτερα από το ανατολικό και χάρη σε παλιά σχέδια (Carrey, 1674) γνωρίζουμε τη σύνθεσή του. Η Αθηνά και ο Ποσειδών δέσποζαν στο μέσον του αετώματος. Τους πλαισίωναν δύο άρματα που τα οδηγούσαν αντίστοιχα η Νίκη και η Αμφιτρίτη. Ο Κέκροψ με την κόρη του, άλλοι ήρωες των Αθηνών και προσωποποιήσεις, των οποίων η αναγνώριση είναι προβληματική, σε διάφορες στάσεις αναπτύσσονταν στο αέτωμα, στα άκρα του οποίου δύο ανδρικές μορφές αναγνωρίζονται ως οι προσωποποιήσεις των δύο ποταμών, του Κηφισσού και του Ιλισσού.

Η εξαιρετική ποιότητα των αγαλμάτων που κοσμούσαν τα αετώματα του Παρθενώνα τα αναδεικνύει ως κορυφαία έργα της γλυπτικής της κλασικής αρχαιότητας. Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμα και σε μέρη τελείως αόρατα η εκτέλεση των λεπτομερειών τους είναι άψογη.

Σύμφωνα με το κείμενο του Πλουτάρχου για τα γλυπτά του Παρθενώνα “επίσκοπος πάντων” ήταν ο Φειδίας. Αυτό σημαίνει ότι αν και συνεργάστηκαν πολλοί σπουδαίοι γλύπτες, υπεύθυνος για τη γενική σύνθεση, την ενότητα του συνόλου και την ποιοτική στάθμη ήταν ο μεγάλος αυτός αρχαίος καλλιτέχνης.

Ι. Μπενέκου

Περιγράψε την εικόνα της Αθηνάς, εάν στην “έριδα” κέρδιζε ο Ποσειδών.